

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.5.17>

УДК 351:332.146.2

Л. В. Черкаско,

аспірант кафедри публічної політики,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0016-0277>

РОЛЬ СТЕЙКХОЛДЕРІВ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

L. Cherkasko,

Postgraduate student of the Department of Public Policy,

V.N. Karazin Kharkiv National University

THE ROLE OF STAKEHOLDERS IN PUBLIC GOVERNANCE OF REGIONAL DEVELOPMENT IN UKRAINE UNDER MARTIAL LAW CONDITIONS

Стаття присвячена аналізу ролі та потенціалу ключових стейкхолдерів публічного управління регіональним розвитком в Україні в умовах воєнного стану. Розглянуто зміни у повноваженнях та ресурсах органів державної влади та місцевого самоврядування, спричинені реформою децентралізації та воєнними діями. Висвітлено внесок агенцій регіонального розвитку та

інститутів громадянського суспільства у забезпечення стійкості та відновлення регіонів. Наголошено на необхідності посилення інституційної спроможності та координації між різними групами стейкхолдерів. Запропоновано напрями та інструменти активізації участі бізнесу, громадських організацій, наукових та освітніх установ у процесах повоєнного відновлення та розвитку територій. Зроблено висновок про важливість формування екосистеми співтворення цінності та довіри між державою, бізнесом та громадянським суспільством як передумови ефективного публічного управління в умовах викликів війни та повоєнної трансформації країни.

The article is devoted to the analysis of the role and potential of key stakeholders in public governance of regional development in Ukraine under martial law conditions. The changes in powers and resources of state authorities and local self-government bodies caused by the decentralization reform and military actions are considered. The contribution of regional development agencies and civil society institutions to ensuring the resilience and recovery of regions is highlighted.

In the conditions of a large-scale Russian invasion, the system of public management of regional development in Ukraine is undergoing significant transformations. The tasks of restoring damaged infrastructure, supporting the economy, and social protection of the population require unprecedented mobilization and cooperation of all subjects of regional politics - authorities, local self-government, business, civil society. This actualizes the need to rethink the role and potential of key stakeholders, to find new mechanisms for their involvement and coordination in the processes of managing the development of regions in the conditions of military challenges.

The study emphasizes the need to strengthen the institutional capacity and coordination between different groups of stakeholders. The directions and tools for enhancing the participation of business, non-governmental organizations, scientific and educational institutions in the processes of post-war reconstruction and

development of territories are proposed.

In particular, the importance of systemic support and stimulation of entrepreneurial activity through tax, credit, and regulatory mechanisms, as well as targeted assistance to small and medium-sized enterprises, is noted. The role of regional development agencies as "institutional intermediaries" and platforms for cross-sectoral partnership is emphasized.

The article concludes about the importance of forming an ecosystem of value co-creation and trust between the state, business, and civil society as a prerequisite for effective public governance in the face of challenges of war and post-war transformation of the country. Ensuring multi-level coordination and complementarity of efforts of all actors based on a shared vision of goals and optimal allocation of resources is identified as a key task of public governance.

Ключові слова: *регіональний розвиток, управління регіональним розвитком, публічне управління, децентралізація, стейкхолдери, воєнний стан, відновлення.*

Keywords: *regional development, regional development management, public administration, decentralization, stakeholders, martial law, recovery.*

Постановка проблеми. В умовах широкомасштабного російського вторгнення система публічного управління регіональним розвитком в Україні зазнає суттєвих трансформацій. Завдання з відновлення пошкодженої інфраструктури, підтримки економіки, соціального захисту населення вимагають безпрецедентної мобілізації та співпраці всіх суб'єктів регіональної політики – органів влади, місцевого самоврядування, бізнесу, громадянського суспільства. Це актуалізує необхідність переосмислення ролі та потенціалу ключових стейкхолдерів, пошуку нових механізмів їх залучення та координації в процесах управління розвитком регіонів в умовах воєнних викликів.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання ролі та взаємодії різних суб'єктів публічного управління регіональним розвитком в Україні досліджували Гнатюк М., Двігун А., Жаліло Я., Ткачук А. та інші. В цих працях висвітлено трансформацію повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування під впливом реформи децентралізації, проаналізовано роль агенцій регіонального розвитку та громадських організацій. Водночас, потребують подальшого вивчення зміни у суб'єктності та потенціалі стейкхолдерів регіонального розвитку під впливом воєнного стану, напрями та інструменти їх ефективного залучення до процесів повоєнного відновлення територій.

Мета статті. Мета статті полягає в аналізі трансформації ролі та потенціалу ключових стейкхолдерів публічного управління регіональним розвитком в Україні в умовах воєнного стану та розробці пропозицій щодо напрямів та механізмів їх залучення до процесів повоєнного відновлення і розвитку територій.

Виклад основного матеріалу. Публічне управління регіональним розвитком в Україні здійснюється широким колом стейкхолдерів – державних та недержавних суб'єктів, які мають різний правовий статус, повноваження та ресурси [8]. Від характеру їх взаємодії, узгодженості дій значною мірою залежить результативність управлінської діяльності.

Ключовим стейкхолдером є держава в особі центральних органів виконавчої влади. Роль держави полягає у визначенні стратегічних пріоритетів регіональної політики, розробці загальнонаціональних програм регіонального розвитку, координації діяльності інших суб'єктів. Головним органом, що забезпечує формування та реалізацію державної регіональної політики, є Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України (Мінрозвитку) [4]. Воно розробляє Державну стратегію регіонального розвитку України та План заходів з її реалізації, здійснює оцінку та відбір регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, бере участь у розробленні та здійсненні заходів щодо розвитку інфраструктури регіонів,

веде моніторинг соціально-економічних та інших показників розвитку регіонів [4].

На субнаціональному рівні провідну роль відіграють місцеві органи виконавчої влади – обласні, Київська та Севастопольська міські, районні державні адміністрації, які забезпечують виконання державних і регіональних програм розвитку. Вони здійснюють організаційне, інформаційно-аналітичне та матеріально-технічне забезпечення регіональних рад, готують висновки щодо відповідності проектів програм соціально-економічного розвитку області Державній стратегії регіонального розвитку України, забезпечують охорону навколишнього природного середовища тощо [13]. Водночас, із завершенням реформи децентралізації та переформатуванням адміністративно-територіального устрою їх повноваження поступово звужуються на користь органів місцевого самоврядування.

Мережа агенцій регіонального розвитку (АРР) в Україні поступово розширюється. Станом на 2022 рік функціонувало 23 АРР, створені у формі неприбуткових організацій для підвищення інвестиційного та інноваційного потенціалу регіонів, сприяння реалізації регіональних стратегій розвитку, створення умов для інституційного та інфраструктурного розвитку регіонів [12]. До складу засновників АРР входять регіональні та місцеві органи влади, асоціації органів місцевого самоврядування, регіональні торгово-промислові палати, бізнес-асоціації, заклади вищої освіти та наукові установи, громадські об'єднання. Це дозволяє формувати широку коаліцію стейкхолдерів для реалізації проектів регіонального розвитку і мобілізації ресурсів з різних джерел (державного, регіональних та місцевих бюджетів, бізнес-структур, міжнародної технічної допомоги).

Завдяки децентралізації органи місцевого самоврядування отримали більші повноваження та ресурси для вирішення питань місцевого розвитку. Вони затверджують програми соціально-економічного розвитку громад, цільові програми, бюджети, здійснюють співробітництво. Реформа суттєво посилила їх роль у стимулюванні підприємництва, залученні інвестицій,

покращенні якості послуг. Сьогодні органи місцевого самоврядування є повноцінними суб'єктами формування та реалізації політики регіонального та місцевого розвитку в Україні, активно долучаючись до розробки стратегій і програм розвитку громад та регіонів, мобілізації внутрішніх та зовнішніх ресурсів для їх реалізації, впровадження інвестиційних та інфраструктурних проектів, стимулювання економічної активності та залучення інвестицій, підвищення якості надання публічних послуг тощо.

Громадські організації також є одними з ключових учасників процесу стратегічного планування регіонального розвитку. Відповідно до Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, представники громадських об'єднань обов'язково включаються до складу робочих груп з підготовки регіональних стратегій [8]. Вони беруть участь у проведенні соціологічних досліджень та оцінці потреб регіону, організації публічних консультацій із заінтересованими сторонами, розробці стратегічного бачення та операційних цілей, підготовці технічних завдань на проекти регіонального розвитку. Участь представників громадськості у процесі стратегування дозволяє підвищити якість та легітимність стратегічних документів, врахувати інтереси та потреби різних груп населення, мобілізувати потенціал недержавних суб'єктів для їх реалізації.

Окрім участі у процесах розробки політики та контролю влади, чимало громадських організацій безпосередньо долучаються до вирішення конкретних проблем розвитку громад та регіонів через реалізацію власних проектів та програм. Спектр таких проектів є дуже різноманітним – від розбудови місцевої інфраструктури та благоустрою територій, надання соціальних послуг вразливим групам населення, розвитку туризму та креативних індустрій, запровадження енергоефективних та екологічних технологій, до проведення просвітницьких та культурно-мистецьких акцій, молодіжних обмінів, сприяння волонтерству та благодійності тощо. Для реалізації цих проектів громадські організації залучають ресурси із

різноманітних джерел – грантів міжнародних донорів, благодійних внесків бізнесу та громадян, місцевих бюджетів (через механізми громадських бюджетів, конкурсів соціальних проектів, соціального замовлення послуг). Таким чином вони не лише надають суспільно важливі послуги для громадян та вирішують місцеві проблеми, але й сприяють розвитку культури благодійності та волонтерства, посилюють соціальний капітал та згуртованість громад.

Російське вторгнення 2022 року створило нові виклики та можливості для регіонального розвитку. З одного боку, воно завдало величезних втрат регіональній економіці та інфраструктурі. За оцінками Уряду, прямі втрати інфраструктури перевищують 110 млрд. дол. США [1]. Загальні втрати ВВП у 2022 році склали 33,2% [10]. Це ставить під загрозу досягнення цілей сталого розвитку, добробуту та якості життя громадян на регіональному та місцевому рівнях. З іншого боку, вторгнення згуртувало та мобілізувало українське суспільство, продемонструвавши ефективність місцевого самоврядування, волонтерських рухів та мереж громадянської взаємодопомоги.

В умовах воєнного стану відбувається певний перерозподіл повноважень та ресурсів на користь центральних органів влади, які забезпечують функції оборони, безпеки, соціального захисту. Водночас, дедалі більшу роль у забезпеченні базових соціальних функцій відіграють органи місцевого самоврядування, які в екстремальних умовах війни продовжують надавати критично важливі публічні послуги - забезпечують роботу систем енерго-, водо-, теплопостачання, громадського транспорту, соціальних служб, розміщують та облаштовують переселенців з районів бойових дій, ремонтують пошкоджене житло та інфраструктуру, організовують цивільний захист та безпеку громадян [5].

Надзвичайної ваги набула співпраця та солідарність між громадами, які беруть на себе відповідальність за підтримку постраждалих регіонів, приймаючи переселенців, надаючи гуманітарну допомогу. Яскравим виявом солідарності стали програми міжмуніципального партнерства, коли громади з

відносно безпечних регіонів «взяли шефство» над громадами на лінії фронту та деокупованих територіях, надаючи їм фінансову, матеріальну, кадрову підтримку. Наприклад, Львівська міська територіальна громада забезпечує гуманітарну допомогу для мешканців Сєвєродонецької, Лисичанської, Рубіжанської громад Луганської області; Кам'янець-Подільська – для Ізюмської та Балаклійської громад Харківської області; Тернопільська – для Бучанської громади Київської області та ін. [9]. Це створює нову «архітектуру» міжрегіональних зв'язків та закладає фундамент довгострокового партнерства.

Громадянське суспільство також проявило дивовижну мобілізаційну спроможність та ефективність у наданні критичних послуг в умовах воєнних дій. За даними опитувань, понад 80% українців долучались до волонтерства – від постачання продуктів і ліків, до ремонту житла і техніки, облаштування укриттів [16]. Волонтерські ініціативи та мережі активно збирали та доставляли гуманітарну допомогу в райони бойових дій, забезпечували евакуацію та розміщення переселенців, надавали першу домедичну допомогу, ремонтували оселі. Це є яскравим свідченням неймовірної самоорганізації та стійкості українських громадян та громад в екстремальних умовах.

Водночас, діяльність громадських організацій під час війни зіткнулась з новими викликами – скороченням донорського фінансування та переорієнтацією на термінові гуманітарні потреби, відтоком кадрів та волонтерів за кордон, руйнуванням офісів та обладнання, згортанням довгострокових проектів розвитку [14]. За даними експертного опитування Форуму НДО в Україні, 90% громадських організацій відчували негативний вплив війни на їхню діяльність, 66% змушені були переформатувати свою роботу, 43% перемістили офіси в інші регіони чи за кордон, а 14% взагалі призупинили діяльність. Більше половини ГО відзначили значне скорочення або повне припинення фінансування. Ключовими викликами для ГО є брак коштів на оплату праці (68%), оренду офісу та обладнання (43%), комунальні послуги (40%). Найбільше постраждали ГО на окупованих територіях та у зоні

активних бойових дій [2].

Це актуалізує необхідність системної державної підтримки інституційної спроможності та сталості громадянського сектору як драйвера регіонального розвитку. Вона має включати як вдосконалення нормативно-правової бази діяльності громадських об'єднань (спрощення процедур реєстрації, звітності, отримання статусу неприбутковості, використання міжнародної допомоги), так і розширення інструментів їх інституційного фінансування – через цільові бюджетні програми, соціальні контракти, ваучери, гранти, конкурси соціальних проєктів. Доцільно розглянути зменшення податкового навантаження на громадські організації, надання додаткових фіскальних стимулів для бізнесу та громадян, що надають благодійну допомогу, створення ендавментів при громадських організаціях.

При Мінрозвитку та міських радах можна створити ресурсні центри розвитку громадянського суспільства, які надаватимуть методичну, консультаційну, просвітницьку підтримку громадським організаціям та ініціативам щодо залучення фінансування, управління проєктами, навчання персоналу, захисту прав та адвокації інтересів, комунікації з владою та бізнесом. Це дасть змогу посилити експертний потенціал ГО в питаннях відновлення економіки, соціальної адаптації ветеранів та переселенців, розвитку демократії та громадянської освіти.

Важливо також підвищувати інституційну спроможність самих органів влади ефективно координувати свої дії з недержавними партнерами та інтегрувати їх потенціал у процеси планування та реалізації регіональних політик. Це вимагає зміни управлінської культури та розвитку компетентностей публічних службовців щодо залучення стейкхолдерів, модерації процесів спільного вироблення рішень, організації громадських консультацій, формування проєктних команд за участі різних суб'єктів, моніторингу та оцінки інтервенцій регіонального розвитку за участі громадськості і т.д. [11]. Для цього необхідно запровадити навчальні курси та програми підвищення кваліфікації службовців з питань міжсекторної

співпраці та партисипативної демократії, залучати тренерів та експертів громадського сектору, поширювати кращі вітчизняні та зарубіжні практики.

Щодо бізнесу як ще одного ключового недержавного стейкхолдера регіонального розвитку, то тут ситуація також доволі неоднозначна. З одного боку, війна завдала колосальних збитків підприємствам, особливо малому та середньому бізнесу, через фізичне знищення та пошкодження активів, розрив ланцюгів постачання, блокування портів, падіння споживчого попиту, відтік робочої сили за кордон.

З іншого боку, чимало підприємств та підприємців, попри колосальні виклики, продемонстрували дивовижну адаптивність та соціальну відповідальність, переорієнтувавши виробництво на потреби армії та цивільного населення, зберігши робочі місця та сплату податків, долучившись до волонтерських ініціатив та гуманітарних акцій. Зокрема, за даними опитування Американської торговельної палати в Україні, 42% компаній продовжували повністю або частково працювати навіть під час активних бойових дій, а 28% змогли релокувати бізнес у безпечніші регіони України. 88% респондентів зберегли або навіть наростили чисельність працівників, 90% продовжили підтримувати співробітників, які вступили до лав ЗСУ чи територіальної оборони. Водночас 91% компаній надали матеріальну допомогу для гуманітарних потреб українців, 70% – фінансово підтримали ЗСУ, поранених чи родини загиблих [19].

Це свідчить про величезний потенціал приватного сектору бути ключовим драйвером відбудови та технологічної модернізації економіки регіонів України на засадах інноваційності, ресурсоефективності та смарт-спеціалізації. Для цього необхідно системно підтримати та простимулювати підприємницьку активність через цілеспрямований комплекс податкових, кредитних, регуляторних механізмів. Окрема увага має бути приділена підтримці малого та середнього підприємництва як найбільш вразливого та одночасно найбільш адаптивного і соціально орієнтованого сегменту бізнесу.

Ключову роль у реалізації цих заходів мають відігравати агенції

регіонального розвитку у партнерстві з бізнес-асоціаціями, торгово-промисловими палатами, освітніми закладами та місцевою владою. За досвідом європейських країн, на базі АРР доцільно створити «єдине вікно» для підтримки бізнесу, де підприємці зможуть отримати весь спектр послуг з консультування, навчання, пошуку фінансування та партнерів, виходу на нові ринки, захисту інтелектуальної власності, впровадження інновацій, кластерної кооперації тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В цілому, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що війна і спричинені нею деструктивні процеси та виклики суттєво трансформують порядок денний та пріоритети регіонального розвитку в Україні. Якщо до 2022 року основними трендами регіонального розвитку були формування нової територіальної основи та фінансової бази місцевого самоврядування шляхом добровільного об'єднання територіальних громад, імплементація смарт-спеціалізації регіонів на основі інноваційного потенціалу, підтримка регіональної конкурентоспроможності за рахунок ендогенних чинників та ресурсів, розвиток міжрегіонального та транскордонного співробітництва на основі спільних проектів, то в умовах воєнного стану на перший план вийшли завдання з відновлення критичної інфраструктури життєзабезпечення, підтримки релокації бізнесу, забезпечення тимчасовим житлом та засобами до існування внутрішньо переміщених осіб, надання соціальної допомоги населенню, постраждалому від бойових дій.

В той же час, процеси відновлення мають спиратися на нову економічну модель, що базується на ефективному використанні ресурсів, структурній трансформації та модернізації пріоритетних галузей з урахуванням актуальних технологічних трендів цифровізації, низьковуглецевого розвитку, циркулярної економіки, розвитку сфери креативних індустрій та економіки вражень. Відбудова інфраструктури та житла має здійснюватися на принципах «розумних рішень», енергоефективності та «зеленого» будівництва,

інклюзивного дизайну, що створюватиме якісно нові умови життєдіяльності громад.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою та апробацією інноваційних механізмів багаторівневої співпраці стейкхолдерів у процесах повоєнного відновлення та розбудови конкурентоспроможності регіонів України. Актуальним є обґрунтування критеріїв та процедур відбору проектів з відбудови територій для спільного фінансування коштом ДФРР, місцевих бюджетів та приватних інвестицій. Потребують опрацювання методики оцінювання внеску проектів у соціально-економічний розвиток громад з урахуванням думки та потреб різних груп стейкхолдерів.

Література

1. Бородіна О.А., Ляшенко В.І. Повоєнне відновлення економіки: світовий досвід та спроба його адаптації для України. Вісник економічної науки України. 2022. 1 (42). С. 121-134.
2. Громадянське суспільство і війна в Україні: Аналітичний звіт за результатами опитування представників громадських організацій щодо впливу повномасштабного вторгнення РФ в Україну на стан громадянського суспільства // Форум НДО в Україні. Київ, 2022. URL: https://drive.google.com/file/d/1XFQKg5Xix7LZyjNWtYaxi4eeULJ8_Tkv/view (дата звернення: 14.03.2024).
3. Двігун А. О. Тимчасово окуповані території: оцінка ситуації та можливі виклики після деокупації. Економічний вісник Донбасу. 2023. № 3. С. 138-142.
4. Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2022 № 1400 // База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1400-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.03.2024).
5. Жаліло Я. А. та ін. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні: наук. доп. / Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ:

НІСД, 2020. 153 с.

6. Лозинська Т. М., Аранчій Г. А. Напрями удосконалення співробітництва територіальних громад в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1939> (дата звернення: 24.04.2024).

7. Мельник А., Адамик В. Регіональна політика ЄС та України в умовах поглиблення суперечностей глобалізації. Журнал європейської економіки. 2013. Т. 12. № 1. С. 57-78.

8. Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації: Наказ Мінрозвитку від 31.03.2016 р. № 79 // База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16> (дата звернення: 09.03.2024).

9. Міста-побратими: солідарна підтримка громад в умовах війни // Єдина платформа місцевої електронної демократії. URL: <https://e-dem.ua/blog/mista-pobratymy-solidarna-pidtrymka-hromad-v-umovakh-viiny> (дата звернення: 13.03.2024).

10. Наслідки російської агресії: щомісячна оцінка втрат економіки України // Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=f2f3e84a-4b68-48c1-8c10-f4af0a79f2c3&tag=NaslidkiViiskovo> (дата звернення: 12.03.2024).

11. Панченко В. Освіта і наука для стратегічного розвитку України: виклики та перспективи на тлі війни. Київ: НІСД, 2023. 73 с.

12. Про затвердження Типового положення про агенцію регіонального розвитку: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 р. № 258 // База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/258-2016-п> (дата звернення: 06.03.2024).

13. Про затвердження Типового положення про структурний підрозділ місцевої державної адміністрації: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2012 р. № 887 // База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/887-2012-п> (дата звернення: 04.03.2024).

14. Результати Національного опитування щодо громадського залучення / ПРООН. Київ, 2022. 134 с.
15. Сментина Н. В. Методи, інструменти та механізми управління збалансованим розвитком територіальних систем. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 20. С. 30-34.
16. Соціально-політичні настрої населення (23-26 грудня 2022) // Рейтинг. URL: <https://ratinggroup.ua/research/ukraine/c2> (дата звернення: 28.02.2024).
17. Структура апарату Мінрозвитку // Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/about/struktura-aparatu-minregionu/> (дата звернення: 02.03.2024).
18. Ткачук А. Місцеве самоврядування та децентралізація. Законодавство (навчальний модуль). Київ: ІКЦ «Легальний статус», 2016. 80 с.
19. Doing Business in Times of War: Ukraine Business Community Survey / American Chamber of Commerce in Ukraine. Kyiv, 2022. URL: <https://chamber.ua/wp-content/uploads/2022/11/AmCham-Ukraine-Business-Community-Survey-November-2022-EN.pdf> (дата звернення: 15.03.2024).

References

1. Borodina, O.A. and Lyashenko, V.I. (2022), "Wartime economic renewal: light evidence and test of its adaptation for Ukraine", *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, vol. 1(42), pp. 121-134.
2. NGO Forum Ukraine (2022), "Civil society and the war in Ukraine: Analytical report based on the results of a survey of representatives of public organizations regarding the impact of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine on the state of civil society", available at: https://drive.google.com/file/d/1XFQKg5Xix7LZyjNWtYaxi4eeULJ8_Tkv/view (Accessed 14.03.2024).
3. Dvihun, A.O. (2023), "Temporarily occupied territories: assessment of the situation and possible responses after deoccupation", *Ekonomichniy visnyk*

Donbasu, vol. 3, pp. 138-142.

4. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Resolution “Some issues of activity of central executive bodies”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1400-2022-%D0%BF#Text> (Accessed 04.03.2024).

5. Zhalilo, Ya.A. (2020), *Detsentralizatsiia i formuvannia polityky rehional'noho rozvytku v Ukraini* [Decentralization and formation of regional development policy in Ukraine], NISD, Kyiv, Ukraine.

6. Lozyns'ka, T.M. and Aranchii, G.A. (2021), “Directions for improving the cooperation of territorial communities in Ukraine”, *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. 1, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1939> (Accessed 04.03.2024).

7. Mel'nyk, M. and Adamyk, V. (2013), “Regional policy of the EU and Ukraine in the conditions of deepening contradictions of globalization”, *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky*, vol. 12, no. 1 pp. 57-78.

8. Ministry of Regional Development (2016), Order “Methodology for development, monitoring and evaluation of the effectiveness of the implementation of regional development strategies and action plans for their implementation”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16> (Accessed 09.03.2024).

9. e-democracy platform (2023), “Twin cities: solidarity support of communities in war conditions”, available at: <https://e-dem.ua/blog/mista-pobratymy-solidarna-pidtrymka-hromad-v-umovakh-viiny> (Accessed 13.03.2024).

10. Ministry of Economy of Ukraine (2023), “Consequences of Russian aggression: monthly assessment of losses of the Ukrainian economy”, available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=f2f3e84a-4b68-48c1-8c10-f4af0a79f2c3&tag=NaslidkiViiskovo> (Accessed 12.03.2024).

11. Panchenko, V. (2023), *Osvita i nauka dlia stratehichnoho rozvytku Ukrainy: vyklyky ta perspektyvy na tli viiny* [Education and science for the strategic development of Ukraine: challenges and prospects against the background of the war], NISD, Kyiv, Ukraine.

12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2016), Resolution “On the approval of the Model Regulation on the regional development agency”, available at:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/258-2016-п> (Accessed 06.03.2024).

13. Cabinet of Ministers of Ukraine (2012), Resolution “On the approval of the Standard Regulation on the structural unit of the local state administration”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/887-2012-п> (Accessed 04.03.2024).

14. PROON (2022), Rezul'taty Natsional'noho opytuvannia schodo hromads'koho zaluchennia [Results of the National Survey on Public Engagement], PROON, Kyiv, Ukraine.

15. Smentyna, N.V. (2017), “Methods, tools and mechanisms of managing the balanced development of territorial systems”, Prychornomorski ekonomichni studii, vol. 20, pp. 30-34.

16. Rating Group (2022), “Socio-political attitudes of the population (December 23-26, 2022)”, available at: <https://ratinggroup.ua/research/ukraine/c2> (Accessed 28.02.2024).

17. Ministry for Communities, Territories and Infrastructure Development of Ukraine (2024), “Structure of the apparatus of the Ministry of Development”, available at: <https://www.minregion.gov.ua/about/struktura-aparatu-minregionu/> (Accessed 02.03.2024).

18. Tkachuk, A. (2016), Mistseve samovriaduvannia ta detsentralizatsiia. Zakonodavstvo (navchal'nyj modul') [Local self-government and decentralization. Legislation (educational module)], IKTs «Lehal'nyj status», Kyiv, Ukraine.

19. American Chamber of Commerce in Ukraine. Kyiv (2022), “Doing Business in Times of War: Ukraine Business Community Survey”, available at: <https://chamber.ua/wp-content/uploads/2022/11/AmCham-Ukraine-Business-Community-Survey-November-2022-EN.pdf> (Accessed 15.03.2024).

Стаття надійшла до редакції 25.04.2024 р.